

**MOLIYAVIY BARQARORLIK VA EKOLOGIK
XAVFSIZLIKNI UYG'UNLASHTIRISH: ESG ASOSIDAGI
SIYOSAT**

Mahmudova Aziza

Bank moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada moliyaviy barqarorlik va ekologik xavfsizlikni ESG (Environmental, Social, Governance) konsepsiyasi asosida uyg'unlashtirish masalalari yoritilgan. Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar sharhi, maqolada qo'llangan metodologiya hamda jadval va diagrammalar asosidagi tahlillar keltirilgan. Olingan natijalar ESG siyosati ekologik barqarorlikni ta'minlash bilan birga, uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashini ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada ESG tamoyillarini samarali joriy etish bo'yicha amaliy takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: ESG, moliyaviy barqarorlik, ekologik xavfsizlik, barqaror rivojlanish, yashil iqtisodiyot, korporativ boshqaruv, investitsiya siyosati.

Abstract This article examines the integration of financial stability and environmental security through the ESG (Environmental, Social, Governance) framework. It provides a review of relevant literature, the applied methodology, and analysis supported by tables and diagrams. The findings demonstrate that ESG policies not only ensure environmental sustainability but also reinforce long-term financial stability. In addition, the article offers practical recommendations for the effective implementation of ESG principles.

Keywords: ESG, financial stability, environmental security, sustainable development, green economy, corporate governance, investment policy.

Аннотация В данной статье рассматриваются вопросы интеграции финансовой стабильности и экологической безопасности на основе концепции ESG (Environmental, Social, Governance). Представлен обзор научной литературы, применяемая методология, а также анализ с использованием таблиц и диаграмм. Результаты показывают, что политика ESG не только способствует экологической устойчивости, но и укрепляет долгосрочную

финансовую стабильность. В статье приведены практические рекомендации по эффективному внедрению принципов ESG.

***Ключевые слова:** ESG, финансовая стабильность, экологическая безопасность, устойчивое развитие, зеленая экономика, корпоративное управление, инвестиционная политика.*

KIRISH

Global iqtisodiyotda moliyaviy barqarorlik va ekologik xavfsizlikni alohida maqsad sifatida emas, balki o'zaro uzviy bog'liq strategik yo'nalish sifatida ko'rish tendensiyasi tobora kuchaymoqda. Bugungi kunda xalqaro moliya bozorlarida investorlar nafaqat qisqa muddatli daromad ko'rsatkichlariga, balki kompaniyalarning ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) mezonlariga ham katta e'tibor qaratmoqda. Bu esa moliyaviy natijalar bilan bir qatorda ekologik barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyatning ham investitsion qarorlarda muhim omil sifatida qaralishini ta'minlamoqda.

So'nggi yillarda iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning qisqarishi va ekologik inqirozlar iqtisodiy tizimlarning zaif tomonlarini ochib berdi. Shu bilan birga, kapital oqimlarining globallashuvi, "yashil" texnologiyalarni rivojlantirish va korporativ ijtimoiy mas'uliyat tamoyillarining kengayishi yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yuzaga chiqarmoqda. Ayniqsa, ESG yondashuvini faol qo'llagan kompaniyalar uzoq muddatli investitsion jozibadorlikka erishish, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish va bozor ishonchini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Moliyaviy barqarorlik va ekologik xavfsizlikning uyg'unlashuvi bugungi kunda global iqtisodiyotning eng dolzarb talablaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG)ni amalga oshirishda ham muhim o'rin tutadi. Shu bois ESG tamoyillariga asoslangan siyosat nafaqat ekologik xavflarni kamaytirish, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish hamda ijtimoiy farovonlikni mustahkamlash uchun zarur mexanizm sifatida ko'rilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Moliyaviy barqarorlik va ekologik xavfsizlik masalasi xalqaro va mahalliy adabiyotlarda keng yoritilgan. So'nggi yillarda ESG (Environmental, Social, Governance) konsepsiyasi investitsiya qarorlari va korporativ boshqaruvning muhim mezoniga aylangan.

Friede, Busch va Bassen (2015) tadqiqotida ESG ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan kompaniyalar uzoq muddatda barqaror natijalarga erishishi ta'kidlangan. Jahon banki (2020) ekologik xavfsizlikka yo'naltirilgan investitsiyalar moliyaviy risklarni kamaytirishini ko'rsatadi, OECD (2021) esa "yashil iqtisodiyot"ga o'tish kapital oqimlarini samarali taqsimlashga yordam berishini qayd etgan.

O'zbekiston tajribasida 2019-yilgi "Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi asosida energiya samaradorligi va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish choralari ko'rilmoqda. Mahalliy kompaniyalar tomonidan ESG hisobotlarini joriy etish amaliyoti ham asta-sekin kengaymoqda.

Manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, ESG konsepsiyasi moliyaviy barqarorlik va ekologik xavfsizlikni uyg'unlashtirishda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda, biroq uni joriy etishda metodologik va amaliy muammolar mavjud.

METODOLOGIYA

Maqolada moliyaviy barqarorlik va ekologik xavfsizlikning ESG tamoyillari asosida uyg'unlashuv darajasi **taqqoslash usuli (comparative analysis)** orqali baholandi. Ushbu usulning mohiyati – ESG siyosatini faol joriy etayotgan kompaniyalarning ko'rsatkichlarini bunday siyosatni cheklangan darajada amalga oshirayotgan kompaniyalar bilan solishtirishdan iborat.

Metodologik jarayon quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

1. **Ma'lumotlarni yig'ish.** 2020–2024 yillarda faoliyat yurituvchi 5 ta yirik kompaniyaning rasmiy moliyaviy hisobotlari va ESG ko'rsatkichlari o'rganildi. Ma'lumot manbalari sifatida kompaniyalarning yillik va barqarorlik hisobotlari

hamda Bloomberg, Refinitiv, MSCI kabi xalqaro bazalar, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va Davlat statistika qo'mitasi portallari foydalanildi.

2. **Kompaniyalarni guruhlariga ajratish.** Tahlil qilinayotgan kompaniyalar ESG siyosatini joriy etish darajasiga ko'ra ikki guruhga bo'lindi:

1-guruh – ESG tamoyillarini tizimli ravishda amalga oshirayotgan kompaniyalar;

2-guruh – ESG bo'yicha faqat cheklangan yoki yuzaki choralarni qo'llagan kompaniyalar.

3. **Ko'rsatkichlarning o'rtacha qiymatlarini hisoblash.** Har ikki guruh uchun moliyaviy (ROA, ROE, qarz/kapital nisbati) va ekologik (CO₂ emissiyasi, qayta tiklanuvchi energiya ulushi) ko'rsatkichlarning o'rtacha qiymatlari aniqlanib, jadallashtirilgan tarzda taqqoslandi.

4. **Natijalarni solishtirish.** Guruhlar o'rtasidagi farqlar foiz hisobida baholandi va iqtisodiy talqin berildi. Kuzatuvlarga ko'ra, ESG siyosatini faol qo'llagan kompaniyalarda moliyaviy ko'rsatkichlar nisbatan yuqori bo'lib, ekologik ko'rsatkichlarda ham ijobiy tendensiyalar kuzatildi.

Metodologiyaning afzalligi shundaki, taqqoslash usuli oddiy va tushunarli bo'lib, ESG siyosatining moliyaviy va ekologik natijalarga real ta'sirini aniq ko'rsatadi. Ushbu yondashuv korporativ boshqaruv va investitsiya qarorlarida amaliy ahamiyat kasb etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Maqolada O'zbekistonning turli sohalarida faoliyat yuritayotgan 5 ta yirik kompaniya tahlil qilindi:

1. **UzAuto Motors** – avtomobil ishlab chiqarish sohasi, 2021-yildan boshlab barqarorlik hisobotini joriy qilgan.
2. **O'zbekneftgaz AJ** – energetika sektori, xalqaro “yashil” loyihalarda ishtirok etmoqda.
3. **Aloqabank** – bank sektori, 2022-yildan “yashil obligatsiyalar” chiqarishni boshlagan.

4. **O'zbekiston Milliy Elektr Tarmoqlari AJ (O'zMET)** – qayta tiklanuvchi energiya ulushini oshirish bo'yicha loyihalar amalga oshirgan.
5. **Artel Electronics** – maishiy texnika ishlab chiqaruvchi kompaniya, ekologik menejment tizimlarini joriy etgan.

Mazkur kompaniyalar ESG tamoyillarini joriy etish darajasiga qarab ikki guruhga ajratildi:

- **1-guruh (ESGni tizimli joriy qilganlar):** UzAuto Motors, Aloqabank, O'zMET.
- **2-guruh (ESGni qisman yoki cheklangan darajada qo'llaganlar):** O'zbekneftgaz, Artel Electronics.

Ularning 2020–2024 yillardagi moliyaviy (ROA, ROE, qarz/kapital nisbati) va ekologik (CO₂ emissiyasi, qayta tiklanuvchi energiya ulushi) ko'rsatkichlari o'zaro taqqoslandi.

ESG omillarining investitsiya jarayoniga ta'siri

Xalqaro tajribada ESG tamoyillarini joriy etgan kompaniyalar investitsion jozibadorlikda sezilarli ustunlikka ega. Masalan, **MSCI World ESG Leaders Index** ma'lumotlariga ko'ra, 2020–2024 yillarda ESG bo'yicha yetakchi kompaniyalarning o'rtacha kapital rentabelligi (ROE) **12–14%** atrofida bo'lgan, ESG siyosatini e'tiborsiz qoldirgan kompaniyalarda esa bu ko'rsatkich ****8–9%****ni tashkil qilgan.

O'zbekiston tajribasida ESG elementlari hali yangi bosqichda shakllanmoqda. Biroq ayrim yirik kompaniyalar – xususan, UzAuto Motors, O'zbekneftgaz va Aloqabank – barqarorlik hisobotlarini joriy etish orqali xalqaro moliya institutlaridan investitsiya jalb etishga muvaffaq bo'ldi. Bu esa ESG mezonlari nafaqat ijtimoiy va ekologik jihatdan, balki moliyaviy oqimlarni jalb etishda ham muhim omil ekanini ko'rsatadi.

“ESG siyosati bo'yicha kompaniyalar ko'rsatkichlarining taqqosiy tahlili”

1-jadval

Guruhlar	ROA (o'rtacha)	ROE (o'rtacha)	Qarz/Kapital nisbati	CO ₂ emissiyasi (tonna)	Qayta tiklanuvchi energiya ulushi (%)
1-guruh (ESGni tizimli joriy qilganlar)	9.8%	13.5%	0.65	120 000	35
2-guruh (ESGni qisman yoki joriy qilmaganlar)	6.2%	8.1%	1.05	210 000	12

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqolada moliyaviy barqarorlik va ekologik xavfsizlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ESG tamoyillari asosida ko'rib chiqildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ESG siyosatini tizimli ravishda joriy etayotgan kompaniyalar nafaqat ekologik xavflarni kamaytirmoqda, balki moliyaviy ko'rsatkichlarda ham yuqori natijalarga erishmoqda. Xalqaro tajriba esa ESG tamoyillari uzoq muddatli investitsion jozibadorlik va ijtimoiy ishonchni oshiruvchi muhim omil ekanini tasdiqlaydi.

O'zbekiston misolida esa ESG elementlari endigina shakllanayotgan bo'lsa-da, ayrim yirik kompaniyalar (UzAuto Motors, Aloqabank, O'zMET) xalqaro standartlarga mos ravishda barqarorlik hisobotlarini joriy etib, investitsiya jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirayotganini kuzatish mumkin. Biroq boshqa korxonalarda ESG siyosati cheklangan darajada bo'lib, bu ularning uzoq muddatli raqobatbardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Takliflar:

1. **Korporativ darajada** – yirik va o'rta korxonalar barqarorlik hisobotlarini joriy etishi, ekologik menejment tizimlarini kengaytirishi va "yashil" texnologiyalarga investitsiya kiritishi zarur.
2. **Moliyaviy sektorda** – bank va investitsiya institutlari "yashil obligatsiyalar" va ESG mezonlariga asoslangan kredit mahsulotlarini ko'paytirishi lozim.
3. **Davlat siyosati darajasida** – ESG standartlarini mahalliy sharoitga moslashtirish, yagona indikatorlar va monitoring tizimini yaratish muhim.
4. **Ilmiy-amaliy sohada** – ESGning O'zbekiston iqtisodiyoti tarmoqlariga ta'siri bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish, amaliy tavsiyalar ishlab chiqish dolzarbdir.
5. **Jamoatchilik ishtirokida** – kompaniyalar faoliyati yuzasidan ochiqlikni oshirish, ijtimoiy mas'uliyatli tashabbuslarni rag'batlantirish barqaror rivojlanishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). *ESG and financial performance: aggregated evidence from more than 2000 empirical studies*. Journal of Sustainable Finance & Investment, 5(4), 210–233.
2. World Bank. (2020). *Transforming the Economy to Achieve Green, Resilient and Inclusive Development*. Washington, DC.
3. OECD. (2021). *Financing a green recovery*. OECD Publishing.
4. Kotsantonis, S., Pinney, C., & Serafeim, G. (2016). *ESG integration in investment management: Myths and realities*. Journal of Applied Corporate Finance, 28(2), 10–16.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (2019). *"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish konsepsiyasi to'g'risida qaror*. Toshkent.
6. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (2023). *O'zbekistonda yashil iqtisodiyotning rivojlanish tendensiyalari*. Toshkent.